Péter László

Szabó Lőrinc utolsó szerelmi kalandja

Mert semmi sincs úgy elrejtve, hogy elő ne kerülne,
és nincs titok, amely ki ne tudódnék, és nyilvánosságra ne jutna.
Lukács 8, 17

Quidquid latet, remanebit.
Római közmondás

A titkot még a tyúk is kikaparja.
Magyar közmondás

2010. június 10-i keltezéssel, ezzel az ajánlással kaptam Kabdebó Lóránt friss dolgozatát: *Péter Laci barátomnak, hogy fejtse meg a rejtélyt, nagy szeretettel…* E fölszólításnak eredménye az alábbi tanulmány.

1

Lóránt barátom, Szabó Lőrinc életművének legjelesebb kutatója, legjobb ismerője, 2007-ben tartott előadásában és most megjelent dolgozatában sem írta le *a kedves* nevét. Őt idézem: „Sem az előadásban, sem jelen közleményben ki nem mondom a nevet, meg nem nevezem a költő élete végén tündöklő, vívódásiba belekeveredő kedvest. Az idézetek is csak annyit mutatnak fel a kapcsolat történetéből, illetőleg a kedves korábbi életéről, amennyi a ciklus értelmezéséhez feltétlenül szükséges. A mi vidékünkön sajnos a *nomina sunt odiosa* elve érvényesül, mindenki mindenkiben bűnbakot szeret keresni. Életük során megszenvedtek lopott kíváncsisággal telített gyönyörükért a szereplők. A *Bírák* című versben a költő — *A huszonhatodik év* során begyakorolt versalkotó szokását követve — magukkal a szerelmi kapcsolat szereplőivel mondatja ki viszonyuknak a társaikra életveszélyes jelleget. Nem etikai vagy szocializációs jelleggel, hanem a versekbe oltott enigma rejtélyének felismeréséből előálló személyes következményeket átgondolva, az adott szerelmi szituációt a konkrét környezetébe helyezve. Életképszerűen szembesítve. A kiemelt rejtélyes jelenet konkrét-eseményes veszélyességét mérlegelve. A költő Izoldát emlegeti, én Siegmund és Sieglinde a

»tavaszi dalban« elszabadult »frigyét« érzékelem általa versbe emelve, és Wotan kétségbeesésének átélését az általa kezdeményezett történetnek a visszájára fordultával. Nem ítélkezhet felette vagy felettük senki, hisz végül a verses stilizáción túl oly keveset tudunk kettejük valóságos kapcsolatának jellegéről. Szabó Lőrinc írta egyszer Kodolányinak: »sokkal több fenntartást ajánlanék, ha szabad; nem tudjuk, mi miért van, s hogyan van«. Ugyanakkor történetük oly élő még ötven év után is, hogy nem lehet érdek nélkül közelíteni hozzá, a nagyközönség óhatatlanul is ítélkezne, s lehet, hogy ez az ítélet merevedne meg az utókor számára. A »fenntartásokkal« való megközelítés a későbbi utókortól várható el jobban. Örüljünk a titokzatos módokon előkerült verseknek és a költő versmagyarázatainak. Akiknek köszönhetjük megszületésüket — *requiescant in pace*. Erre a történetre is érvényesnek érzem: legyen béke miköztünk." Majd július 7-én küldött levelében elmagyarázta elhatározásának okát: „A tanulmány szigorúan poétikai és filológiai jellegű. A fontos az volt, hogy régebbi álláspontomat revideáljam, miszerint Szabó Lőrinc pályája váratlan halálával úgyis lezárult lényegében. Éppen a *Tücsökzene* 1957. évi versei bizonyítják: új tematika, kérdezési mód, tájékozódás volt költészetében születőben. Ezt akartam elmondani. És ezt el kellett mondanom.”

2

Nem tudom, Illyés Gyula és Szabó Lőrinc mióta ismerte egymást, mikor lettek barátok. De azt tudom, hogy Illyés Gyula már 1929. január 12-én „őszinte nagyrabecsüléssel és szeretettel” ajánlotta Szabó Lőrincnek *Nehéz föld* (1928) című verseskötetét, Szabó Lőrinc pedig 1937 nyarán Illyésnek a Pesti Naplóban a Korcsula szigeti élménytől ihletett *Beszélgetés a tengerrel* című költeményét. 1944 novemberében Szabó Lőrinc érte el, hogy Illyésnek nem kellett bevonulnia katonai szolgálatra. 1945-ben Illyést és Kardos Lászlót nevezte meg hagyatékának gondozóiul.

1945 óta pedig a legjobb barátok voltak. Az irodalmi világban köztudomású, hogy Szabó Lőrinc mennyi mindent köszönhet Illyés Gyulának. Először is ő mentette meg ellenségeinek bosszújától. Szabó Lőrinc újságírói tevékenységével és költészetével egyaránt bőven kínált maga ellen támadási fölületet, különösen a háború évei alatt, hogy meghurcolják. Négyszer ült vizsgálati fogságban, négyszer szabadították ki. Legtöbbször Illyés, a parasztpárti belügyminiszternek, Erdei

Ferencnek közbenjárásával. Kétszer állt igazolóbizottság előtt; másodszorra feddéssel igazolták.

Verssel az Illyés szerkesztette Válasz 1946. májusi számában jelentkezhetett először, és utoljára is ott, 1949-ben. „A fordulat éve" után csak műfordításból juthatott munkához, jövedelemhez.

Püski Sándor az 1947-i könyvnapokra még kiadhatta önéletrajzi versciklusát, a 370 versből alkotott *Tücsökzené*t, utána önálló verseskötete nem jelenhetett meg.

1950. február 16-án kinyitotta a gázcsapot Vékes Ödönné Korzáti Erzsébet (1902—1950), negyedszázadon át szenvedélyes szerelmével rajongott kedvese. „A behódolás pillanatától", 1925. december 17-től, ragaszkodtak egymáshoz. Házassággal fölérő hűséggel. Ahogy Bernáth Aurél írta róla: „úgyszólván dupla házasságban él".

József Attila írta, de Szabó Lőrinc is így tartotta: „Minden a versért volt." A gyász benne költészetté oldódott. Irodalmunk ennek köszönheti a másik nagy költői művet, *A huszonhatodik év* című, szintén egész kötetté gazdagodott szonettkoszorút. *Lírai rekviem százhúsz szonettben*. 1951 húsvétján Balatonfüreden fejezte be és szerkesztette meg. Barátja, Lipták Gábor júniusra gépelte le több példányban. Utána még egy-két szonettal toldotta meg. Tovább is műfordításaival (Majakovszkij, Tyutcsev, Shakespeare stb.) és gyermekverseivel lehetett jelent az irodalmi életben.

Nagy Imre korszaka tette lehetővé, hogy saját verseivel is beléphessen. De *A huszonhatodik év* csak halálának évében, 1957-ben jelenhetett meg.

3

Illyés rendszeresen invitálta anyagiakban kedvezőtlenebb helyzetben élő, mondhatni: gyakran szűkösködő barátját. „Gyuszi írja, hogy bármikor szívesen lát…" — írta haza feleségének Szabó Lőrinc 1950. szeptember 12-én Igalból, ahol Baumgartner Sándor főorvosnak volt később is gyakori vendége. 19-én Szárszóra, Erzsikével együtt töltött napjaira emlékezni ment. Onnan is Tihanyba tért vissza, és 20-án írta *Szárszó* című emlékező szonettját:

Minden a régi itt: a tó, a pad,
itt vártál, itt öleltél, itt a nádas,
ezt jártuk, s itt a szobád, itt az ágyad,
benne ébredek: tavaly e falak
közt bújtunk meg…

Illyés *in statu nascendi* olvasta a majdnem kész verset. Szabó Lőrinc mondta tollba föltehetőleg Illyés Gyuláné Kozmutza Flórának (1905—1995), „íródeákjának", a *Vers és valóság* (1990) gondozójának, hogy a *Szárszó* utolsó félsorának Illyés a költője: „rámondta azt a 2-3 szót, ami rímbe és ütembe illeszkedve az egészet befejezte":

De hogy mégse vagy,
S hogy mindenütt, a szív beleszakad.

A ciklus *Robbanások* című darabjához is volt némi köze Illyésnek. Valamiféle költői vetélkedés eredményeként született „az erotikus nyíltságban" kíméletlen kötői fogalmazás. Erről is a *Vers és valóság*-ban beszél Szabó Lőrinc: „Az utolsó két-három sor emlékezetemben a legvilágosabban Erzsikét idézte."

Az 1956. októberi forradalom kitörésekor együtt voltak Miskolcon. Szabó Lőrinc ott írt háromverses ciklusának középső darabjában (*Egy hét múlva*) a strófa felét Illyés szúrta be:

És nem volt többé szégyen az,
Hogy a magyar nép fia vagy.

Szabó Lőrinc is „beleszólt" Illyés életművébe. Válogatott verseinek 1952. évi kiadásának dedikációjában Illyés a válogatásban nyújtott segítségét köszönte meg.

Visszatérve 1950-be: Tihanyból pár napra Füredre ment Lipták Gáborhoz, de utána megint vissza Tihanyba. Jellemző, hogy október 4-én innen azt írja feleségének, Nagyklárának: „pénteken a déli hajóval indulok *haza* Gyuszihoz". Ezt a szót én emeltem ki.

Első szívtrombózisa 1951. október 11-én éppen Illyés Gyuláék tihanyi házában érte. Illyés segített a gyógyításban éppúgy, mint a kórtörténet vezetésében. A följegyzésekből nem világlik ki, hogy Flóra asszony is ott lett volna. Nem is valószínű, hiszen főiskolai elfoglaltsága a fővároshoz kötötte.

4

Kabdebó Lóránttól tudom, hogy az Irodalmi Alap révén — nyilván most is Illyés közbenjárására — Szabó Lőrinc és felesége 1952-ben, 1953-ban és 1954-ben az év elején több hetet Illyés Gyuláék társaságában Galyatetőn töltött. Együtt szilveszterezhettek tehát Flórával…

A Szabó Lőrinc életrajza iránt érdeklődő figyelmes olvasónak föl kell tűnnie, hogy a különféle beszámolókból hiányzik Flóra említése. Nem tudjuk elkülöníteni, olykor azért, mert ő nem volt Tihanyban, olykor meg, mert Szabó Lőrinc tudatosan elhallgatta jelenlétét. Éppen ez utóbbi teszi gyanússá, hogy valami rejtett „villamos" feszültség, titkolt izgalom határozta meg a költő kapcsolatát barátjának, pártfogójának feleségével. Hogy mióta, nem világlik ki. Ahogy az 1953 májusában született *Tavaszi káprázat* című szonettjának második változatában írta:

Csak tudnám, ki vagy, Káprázat! Veled
ölel a tavasz, becéz, rámborul
és keserü szivem a te drága, uj
édességeddel édesiti meg;
mit öt érzék összehord, hizeleg
s csókol, mint az öt delejes ujj,
mely tegnap az ujjaimhoz simult,
s elhitette, amit nem hihetek.

Az ötvenes évek elején kezdődhetett az a szinte hihetetlen kapcsolat, amely Szabó Lőrinc utolsó szerelmi kalandja lett. Eleinte még csak *káprázat;* a versek tanúsága szerint a beteljesülésre Szabó Lőrincnek 1953. szeptember 6-áig kellett várnia. Szabó Lőrinc 53 éves. Színésznő lánya harmincéves; a versében halhatatlanná tett fia huszonnégy. Ő maga *poligám őrjöngésnek* nevezte mindent elárasztó nemi vágyát, amely életét — költészetét is — meghatározta. Kabdebó Lóránt ezt tömören így fogalmazta meg: „Szabó Lőrinc hódításait, szerelmeit, kalandjait *mint életformát* vállalta, függetlenül a partnerek személyétől" (*Az összegezés ideje*, 398). A költő részéről tehát az új kaland magában véve nem meglepő; de az, hogy legjobb barátjának, jótevőjének feleségével is kész volt erre a kalandra, ez még az őt egyébként megértőkben is visszatetszést kelt. Engem kiábrándít az is, hogy *A huszonhatodik év* megrendült gyászolója ilyen hamar hűtlen lett Erzsikéjéhez, akit hitvesnél hívebben látszott szeretni.

Még megdöbbentőbb számomra Flóra asszony hajlandósága. Ő akkor 48 éves; 12 éves kislánya van. Megbocsáthatatlannak tartom magatartását. József Attilával kapcsolatos, bátran mondhatjuk: irodalomtörténeti szerepe ifjúi alakját tiszteletre méltóvá tette. Kivételes szépsége, okossága, két év párizsi tanulmányokban (1927—28) szerzett képzettsége, filozófiai doktorátusa (1931), „posztgraduális" gyógypedagógiai oklevele (1934), ugyanakkor szerénysége és szerető, megértő részvéte a

beteg, de lángésznek tartott költő iránt egyenesen csodálatra méltóvá. Mindenki megértette, hogy Illyés Gyula mellett volt a helye, hivatása. Illyés csak József Attila halála után vált el első feleségétől, Juvancz Irmától, s vette el 1939-ben Flórát.

Tudós, pszichológus, pedagógus. Ekkor már tekintélyes gyógypedagógiai tanárképző főiskolai tanár, utóbb (1972—1980) a főiskola főigazgatója. Óriási csalódást okozott bennem: az ország vitathatatlanul első költőjének hitvese hogyan árulhatta el férjét. Hogyan volt képes hozzá méltatlan alakoskodásra, bujkálásra egy-egy szerelmi légyottért? Miben volt nagyobb, különb Szabó Lőrinc Illyés Gyulánál? Rágondolni is rossz, mi történt volna, milyen emberi, sőt nemzeti tragédia, ha Illyés rájön erre a mindkét oldalról kegyetlen, nem félek a goromba jelzőtől: becstelen megcsalatására. Ahogy magatartásukat józan pillanatában maga Szabó Lőrinc minősíti: *aljasság.* A szeretők a tűzzel játszottak. Közös barátjuk, Tompa Kálmán bizonyára pontosan látta: ha Illyés megtudta volna, öngyilkos lett volna. Szabó Lőrinc is sejthette ezt. Korábban, hasonló helyzetben, bizonyára nem volt benne semmiféle lelkiismeret-furdalás. Most 1953. szeptember 17-én írt, cím nélkül maradt versében bevallotta magának:

Rendetlenség, aljasság dúl szivünkben:
Másé vagy én is; halál volna, ha
Megsejtenék viszonyunk valaha…

A *valaha* határozószónak itt különleges jelentőséget tulajdonítok: az utókor számára sem kívánta fölfedni titkát. Sajátos ellentmondás ugyanakkor, azonos a naplóírás lélektanának antinómiájával, hogy a megsemmisített eredeti leveleket, verseket — gyorsírással mégis lemásolta, megörökítette. A költői halhatatlanság vágyának kényszercselekvése!

Szabó Lőrinc 1953. szeptember 12-én a májusi tépelődést folytatta *A csókod?* című szonettban:

Csókolj, Kedves! Nagy út volt! Évekig
nem tudtam, ki vagy, s most, hogy ajkaid
ajkamon ismétlik szerelmedet,
titkok s rémek zsúfolnak s oly csodák
mintha szíveink percenkint egy-egy
öröklétet beszélgetnének át.

Mi történt szeptember 6-án, csütörtökön? Szabó Lőrinc és Flóra Szárszón találkozott. A sors tréfája vagy kegyetlensége, hogy ott, ahol hajdan Szabó Lőrinc és Korzáti Erzsébet. Nem tudom, Flóra tudta-e ezt. De az élet ezt a megoldást kényszerítette ki belőlük. Szabó Lőrinc Igalban, mintegy húsz kilométerre Szárszóhoz, vendégeskedett, Flórának Tihanyból, csak körülbelül öt kilométert kellett megtennie a találkozáshoz, de a Balatonon, a Tihanyi-réven át.

Élményét a költő másnap Igalban rímmé, ritmussá formálta. „Szavakká változtatni a világot…" — ez volt célja, költői hivatása. Ez teszi megbocsáthatóvá tetteit. A harmadik, legkisebb szonettcsokor, a 18 szonettből álló *Káprázat* és a *Tücsökzene* néhány kései, Flóra ihlette darabja (*Hajnali látomás, Cressida, Régi és modern, Szomszéd panziószoba, Végső nyomorúság* stb.). Többnyire nem érnek ugyan föl az előző kettőhöz, de ezekben is van néhány remek költői gyöngyszem, *trouvaille*. A hely szelleme, Szárszó, befolyásolta, és indította el képzeletét, s talán segített lelkiismeretét is megnyugtatni. Korzáti Erzsébetet idézte, mintegy neki áldozta szerelmüket. *Két élő egy halotthoz* — ez a közös címe annak a két szonettnak, amely szerelmi egyesülésüket örökíti meg. Az elsőnek a külön címe: *Megvan a föld*. Különös gondolat, ahogyan megszólítja a halott szeretőt:

Megvan a föld nélküled. Soha még
nem gondolt rád a tél se, a tavasz se,
egész léted agyunk álma, vagy az se:
fénye sápad, tüze lassan kiég.
Minden megvan nélküled. – –
— – – – – – – – – –
Mért vagy hát néha minden? Tegnap egy
nő, akiről tudnom kell, hogy szeret,
akarta, hogy benne érezzelek:
egymást öleltük, minket a sirod,
élet s halál hármunkon osztozott;
és sose voltunk még oly boldogok.

A másnap, 8-án írott párvers is Korzáti Erzsébetnek szólt: *Vendégünk voltál.* Meglehetősen morbid ötlettel úgy szólította meg az elhunyt múzsát, mint akit utódában is ölelt: „*mi hárman / együtt voltunk, egy gyönyörré kuszáltan*"; „*kicsit / vendégünk voltál, s mi a tieid*".

Flóra élményéről, érzéseiről semmit sem tudunk. Egyáltalán nem biztos, hogy lelkesedett volna Szabó Lőrinc furcsa átéléséért, az előző

szerető másolatának szerepéért. Aligha valószínű: egy nő sem kíván másnak másolata lenni. Gyanúm, hogy Flóra számára nem ugyanazt jelentette az együttlét. Szabó Lőrinc 7-i levelének utalása mintha lelkiismeret-furdalásáról árulkodnék. A következő vasárnapi találkára célozva biztatta Flórát Szabó Lőrinc: „Te légy jókedvű *végre*! Folyton a szemem előtt *reszket* az arcod!" A kiemelt szavak nyugtalanságról, netán lelkiismeret-furdalásról tanúskodnak.

Még aznap, 7-én este, 9 órakor, táviratot kapott Flórától: „Nem találkozhatunk, bizonytalan ideig. Mihelyt lehet, azonnal értesítlek. Vigyázz a szivedre. Nagyon hiányzol: Zsizsi." Megsemmisítette, de előbb lemásolta. A régi, Gabelsberger—Markovits-féle gyorsírást már az ötvenes években alig néhányan ismerték. Szabó Lőrinc írását bátyja, Gáborjáni Szabó Zoltán, továbbá Gergely Pál és Schelken Pálma tudta, úgy-ahogy, megfejteni. A gyorsírás sajátságából adódón például az aláírást egyikük Zsizsikének, a másik Zsuzsikának olvasta.

Szabó Lőrincet a távirat leverte. Talán ha tudja a lemondás okát, nem töri le. Flórának egy kulturális küldöttség tagjaként váratlanul Csehszlovákiába kellett utaznia. E magyarázat nélkül minden szó ütésként hatott rá; költő lévén, nem véletlenül versébe emelte. Azóta intertextualitásnak nevezi a modernkodó irodalomelmélet a vendégszövegek beépítését egy-egy irodalmi alkotásba. Szabó Lőrinc 16-án Füredre utazva és már Lipták Gábor házában írta a *Ma még* című szonettet lemondón, keserűen:

Egymástól messze ébren álmodunk.
Ez már fél-halál! Hol vagy? Szavaid
kisérnek, ringatnak: „Egy ideig…"
Vonatom zug „…nem találkozhatunk."
Hajó visz. Itt? Ott? A nap rég kihunyt.
„Mihelyt lehet…" Hab suhog. Ott meg Itt
szétleng, de az álomhang átsegit:
„…azonnal értesitlek." Óh, megunt
kikötő, tulpart! Zörgő kerekekre
emel a célom. „Vigyázz a szivedre!",
szólsz még utánam; s végül, csókpuhán:
„Nagyon hiányzol!" Éjsötét a távol
s a csönd csupa seb. Ma még igy hiányzol.
Csak igy. De mi lesz a halál után?!

A Flóra-ciklusnak több verse született ezekben a napokban. 10-én és 11-én a *Mint a gyerekek* és a *Réti alkony*, 12-én a már idézett *A csókod* című, 13-án a *Mentsük meg egymást* (végleges címmel *Bírák*), *Oly némán* címmel a végleges című *Oltó képzelet*-et.

Hétfőn, 14-én mégis — nosztalgiából? — elutazott Szárszóra, és ott írta a *Végső menedék*-et. Rettegett, hogy Flóra meggondolta magát, nem tart ki kapcsolatuk mellett:

…ha nem leszel, vagy ha leszel, de már
nem birod titkunk nehéz láncait
s vezeklő lelked tőlem elszakit
s ahhoz, kit el sem hagyott, visszaszáll,
– – – – – – – – – – – – –
El ne hagyj, kedves, végső menedék:
jobban érdekelsz, mint az örök ég,
jobban, mint az egész emberiség!

A következő csütörtökön, 20-án már befejezte nyári, őszi balatoni kalandozásait, utazott haza. A ciklust időrendben záró *Vonaton* című szonettja szintén reménytelenségéről árulkodik:

Vonatról láttam rétünket s a fát:
megint ott voltunk, megint égetett
az égő kin s megint öleltelek
s kétségbeesve kerestem a szád
s kétségbeesve engedtél tovább
s akkor már jó volt: megnyiló szived
selyemcsókokba zárta szivemet
s lángragyult és kialudt a világ.
Fordult a táj. Őrjöngő szememet
rád csuktam, hogy tovább őrizzelek.
Utasnép járt-kelt, aludt vagy evett.
Ültem, sirtam, könny nélkül, mozdulatlan.
Százfelől jöttél, százfelé szakadtam.
Jó, hogy nem látták, mi zajlott agyamban!

5

Mintha ezzel a lemondott találkozóval megszakadt volna ez a szerelem. Szabó Lőrinc utóbb azt írta: „Tehát énhozzám egy évig és

néhány hónapig volt lelkileg hű." Nem tudjuk, 1953 májusától vagy szeptemberétől számította-e. De a hűtlenség vádja a szerelmesek közt szokásos civódások következménye. Kapcsolatuk azonban nem ért véget. 1956. március 9-én abban állapodtak meg, hogy ezentúl hetenként csak kétszer találkoznak. Előtte tehát gyakrabban… Szabó Lőrinc másnapi följegyzéséből derül ki, hogy előző napon együtt voltak.

Tavasztól őszig ezután is rendszeresen megfordult Tihanyban Illyéséknél. Télen, 1953/54 fordulóján Galyatetőn is együtt voltak. 1954-ben Illyésékkel tartott Győrött, Sopronban, Debrecenben. Közben decem-ber 30-án érte második szívtrombózisa. Hosszas gyógykezelés követke-zett. Ebből az időből maradt fönn Szabó Lőrinc számos gyors-írásos, naplószerű följegyzése. Utóbb ezt a maga „apokrif" találmányá-nak próbálta bemutatni, valójában azonban Flóra asszony hiteles leveleinek másolatai voltak.

Fölgyógyulása után folytatta balatoni utazásait. 1955 nyarán a Gellért Szálló kórházrészlegében gyógyítkozott; Flóra ott is meglátogatta. Ekkor kezdhette a költő diktálni neki a *Vers és valóság* emlékeit, „*igazolásait*", ahogyan egy helyütt nevezte őket, egy-egy versének keletkezéstörténetét. Július 16-án Szabó Lőrincet hazatérve „erős nyugtalanság fogja el", és 20-án „elindul »balatonozós« útjára": Földvárra, Fonyódra, Szemesre, Karádra, Szárszóra…

1956-ban a könyvhétre jelent meg Szabó Lőrinc válogatott verseinek rég várt gyűjteménye Illyés Gyula magasztaló bevezetőjével. Szinte túlzás, amint magát önzetlen barátként megalázva hirdette, hogy Arany János óta a legjelentősebb magyar költő Szabó Lőrinc…

Szabó Lőrinc bő hónappal halála előtt is Tihanyban volt. 1957. augusztus 30-án levelében arra panaszkodott feleségének, hogy nem sikerült írnia semmi újat…

1955 és 1957 közt sajátos munkakapcsolat alakult ki közöttük: a költő diktálni kezdte Flóra asszonynak a verseinek keletkezéstörténetére vonatkozó emlékeit, s ezeket Flóra (ahogy később férjének naplóit) legépelte, és ezzel nagy szolgálatot tett a magyar irodalomnak. A kéziratot 1989-ben — névtelenségben maradva, önzetlenül — átadta Szabó Lőrinc gyermekeinek, ők pedig a Magvető Könyvkiadónak.

A kiadó Kabdebó Lórántot kérte és bízta meg a kézirat sajtó alá rendezésével, megszerkesztésével. A költő az egy-egy verséihez fűzött emlékeit az életmű folytonosságában, időrendben, de különböző időben mondta el. Kabdebó Lóránt Szabó Lőrinc összes versei 1943. évi kiadásának rendjében szerkesztette át, s ezt egészítette ki az azóta megjelent és a kiadatlan művekkel. Így jelent meg a *Vers és valóság*

(Összegyűjtött versek és versmagyarázatok) első kiadása 1990-ben. Azóta több is.

Ebben még mind a *Káprázat* című ciklus múzsája, mind a *Vers és valóság* „íródeákja" ismeretlen. Azóta Kabdebó Lóránt kutatásai föltételeztetik, hogy e kettő egy: Illyés Gyuláné Kozmutza Flóra.

Kivételes, egyedi múzsa a magyar költészetben: kívüle nincs, akinek alakja három olyan nagy költőnket ihlette volna remekművekre, mint József Attilát, Illyés Gyulát, Szabó Lőrincet. Alma Mahler egy írót, egy festőt, egy muzsikust hódított meg; Flóra három klasszikus magyar költőt.

„*Minden a versért volt.*"

*

Szabó Lőrinc balatoni itinériuma 1953-ban

A *Káprázat* című szonettciklus születése

Augusztus 4-én feleségével Illyésékhez ment Tihanyba
8-án hazamentek Pestre
22-én Ábrahámhegyre ment Bernáth Aurélékhoz.
29-én elment (Szárszóra?)
30-án visszatért
31-én elment Boglár felé (Szárszóra?), de estére visszatért
Szeptember 2-án átment Füredre Lipták Gáborhoz
5-én átment Igalba Baumgartner Sándorhoz. Út közben a füredi országon találkozott Illyés Gyulával
6-án Szárszón találkozott Flórával

…Tegnap egy
nő,, akiről tudnom kell, hogy szeret,
akarta, hogy benne érezzelek:
egymást öleltük,…

7-én írta Igalban a *Káprázat* című ciklus első (igazi) darabját (*Két élő egy halotthoz*)
Este 9-kor Flóra távirata: nem találkozhatnak 13-án
8-án született Igalban a *Vendégünk voltál* c. szonett

10-én levelében beszámolt feleségének arról, hogy Panyiczky Gyula kérését Flórához tette át". Írni kezdte a *Mint a gyerekek* és a *Réti alkony* c. szonettet

11-én befejezte; megírta az *Örvény* című is

12-én befejezte a *Réti alkony* című versét, és megírta *A csókod* c. szonettet

13-án elmaradt Szárszón „a megbeszélt helyen" tervezett találkozójuk. Igalban írta *Mentsük meg egymást* címmel a véglegesen *Bírák* című, *Oly némán* címmel az *Oltó képzelet* c. szonettet

14-én mégis elutazott Szárszóra, és ott írta a *Végső menedék* c. szonettet.

16-án ismét Füreden volt; itt írta *Ma még* c. szonettjét, belefoglalva Flóra 7-i táviratának elkeserítő mondatait

19-én Füreden született a *Nem írok rólad* c. szonett

20-án hazautaztában írta a *Vonaton* című szonettot.

Irodalom

Kabdebó Lóránt: Az összegezés ideje. Szabó Lőrinc 1945—1957. Bp.,1980. Szépirodalmi Könyvkiadó. Igazított és digitalizált változata: MEK, valamint www.szabolorinc.hu. /tanulmányok/ könyvek.

Illyés Gyuláné: József Attila utolsó hónapjairól. Békéscsaba, 1984., Megyei könyvtár. — Bp., 1987. Szépirodalmi Könyvkiadó.

Szabó Lőrinc: Vers és valóság. Összegyűjtött versek és versmagyarázatok. Szerk. Kabdebó Lóránt. Bp., 1990. 1—2. k. Magvető Könyvkiadó.

Kabdebó Lóránt: Szabó Lőrinc „pere". Bp., 2006. Argumentum Kiadó.

Szabó Lőrinc: Vallomások. Szerk. Horányi Károly, Kabdebó Lóránt. Bp., 2008. /Osiris Klasszikusok./

Horányi Károly: Szabó Lőrinc mint a Magyarország segédszerkesztője és az Új Szellemi Front. Irodalomtörténeti Közlemények, 2009. 273—337, 395—472.

Horányi Károly: Vád és emlékezet. Lezáratlan eljárások Szabó Lőrinc ügyében. Kortárs, 2010. 1. sz. 1-26.

Kabdebó Lóránt: Titkok egy életműben. Szabó Lőrinc utolsó versciklusának poétikai és filológiai szembesítése. Miskolc , 2010. /Szabó Lőrinc Füzetek 11/ Miskolci Egyetem./ = Filológia – interpretáció – médiatörténet. Szerk. Kelemen Pál, Kulcsár-Szabó Zoltán, Simon Attila, Tverdota György. Ráció Kiadó, Bp., 2009. Digitalizált változata: www.szabolorinc.hu. /szövegek és kiadások./